

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 4 (2000)

Κοινοτισμός

Alan S. Kahan, Aristocratie Liberalism: The Social and Political Thought of Jacob Burckhardt, John Stuart Mill and Alexis de Tocqueville

Κώστας Λάβδας

doi: [10.12681/sas.747](https://doi.org/10.12681/sas.747)

Copyright © 2015, Κώστας Λάβδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λάβδας Κ. (2015). Alan S. Kahan, Aristocratie Liberalism: The Social and Political Thought of Jacob Burckhardt, John Stuart Mill and Alexis de Tocqueville. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 4, 205–207. <https://doi.org/10.12681/sas.747>

Alan S. Kahan, *Aristocratic Liberalism: The Social and Political Thought of Jacob Burckhardt, John Stuart Mill and Alexis de Tocqueville*. (Oxford: Oxford University Press, 1992) 220 σελ.

Το σημαντικό αυτό βιβλίο του Alan Kahan δεν έτυχε δυστυχώς της προσοχής που του αξίζει στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι κοντεύει δεκαετία από τη δημοσίευσή του. Αφορά μια πτυχή του φιλελευθερισμού την οποία ο συγγραφέας ονομάζει ‘αριστοκρατικό φιλελευθερισμό’. Ο πολιτικός φιλελευθερισμός αποτελεί, ως γνωστόν, ένα εξαιρετικά ευρύ πεδίο θεωρητικού και πρακτικού προβληματισμού. Η αναγνώριση αυτής της ευρύτητας έχει δώσει το έναυσμα για πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις: ιστορικής συνέχειας ή ασυνέχειας του φιλελεύθερου εγχειρήματος, ουσιοκρατικής διερεύνησης του χαρακτήρα του φιλελευθερισμού, συνάρτησής του με συγκεκριμένα ιστορικά περιβάλλοντα, απόπειρας τυπολογικής διασάφησης των διαφόρων εκδοχών του. Ακολουθώντας την προτροπή του Hans Rosenberg για την ανάγκη μιας εκλεπτυσμένης τυπολογίας του φιλελευθερισμού, ο Kahan εισάγει μια ακόμη τυπολογική διαφοροποίηση, αυτήν του ‘αριστοκρατικού φιλελευθερισμού’. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, ο σκοπός της μελέτης είναι διττός: επιχειρεί να συμβάλει τόσο στην τυπολογική ανάλυση όσο και στην ιστορική μελέτη του φιλελευθερισμού. Ο Kahan προτείνει μια ανάγνωση του έργου των Tocqueville, J. S. Mill και Burckhardt, σύμφωνα με την οποία οι τρεις θεωρητικοί μπορούν να ενταχθούν σε μια παράδοση την οποία ο ίδιος ονομάζει παράδοση του ‘αριστοκρατικού φιλελευθερισμού’.

Εντοπίζοντας τις πηγές αυτής της παράδοσης στον Tocqueville και βασιζόμενος σε μια διεξοδική ανάλυση των κειμένων, του λόγου και των επιχειρημάτων των τριών θεωρητικών, ο συγγραφέας επιχειρεί μια πολύ ενδιαφέρουσα και εκλεπτυσμένη παρουσίαση του ‘αριστοκρατικού φιλελευθερισμού’ ως παράδοσης η οποία συνιστά μια ‘ιδιαίτερη διάλεκτο του πολιτικού λόγου’. Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται στην προσπάθεια να αναδειχτούν τρεις βασικές όψεις του ‘αριστοκρατικού φιλελευθερισμού’. Η πρώτη –και περισσότερο γνώριμη από τη βιβλιογραφία για τους θεωρητικούς αυτούς– αφορά την επιφυλακτική και υπό ορισμένες προϋποθέσεις και εχθρική στάση τους απέναντι στη μαζική δημοκρατία. Ο Kahan είναι ιδιαίτε-

ρα προσεκτικός στο σημείο αυτό, επισημαίνοντας τόσο τις ποικίλες και κάθε άλλο παρά μονοσήμαντες αιτίες αυτής της στάσης όσο και τις διάφορες δυνατότητες υπέρβασης της (π. χ. σε σχέση με το ρόλο της πολιτικής παιδείας). Η εξέταση του έργου του J. S. Mill, του 'πλέον αισιόδοξου' από τους τρεις θεωρητικούς του 'αριστοκρατικού φιλελευθερισμού', είναι, νομίζω, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα από αυτή τη σκοπιά.

Η δεύτερη όψη του 'αριστοκρατικού φιλελευθερισμού' συνυφίνεται με έναν ιδιότυπο ουμανισμό. Ο συγγραφέας εξηγεί ότι ο ουμανισμός των θεωρητικών του 'αριστοκρατικού φιλελευθερισμού' έχει δύο πηγές. Η ανίχνευση της πρώτης πηγής μας οδηγεί στην παράδοση του πολιτικού ουμανισμού, η οποία εστιάζεται στις αναγεννησιακές αναγνώσεις του Αριστοτέλη, του Πωλύβιου και του Κικέρωνα. Η δεύτερη πηγή εντοπίζεται σε ορισμένες πτυχές του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, πτυχές οι οποίες μετρίασαν τις ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στον ουμανισμό. Η δύσκολη σχέση ουμανισμού και φιλελευθερισμού έχει δώσει λαβή σε σειρά ερμηνειών, ορισμένες από τις οποίες τείνουν να τονίζουν ιδιαίτερα τις διαφορές μεταξύ φιλελευθερισμού και ουμανισμού και να συνδέουν την παράδοση του ουμανισμού με διάφορες εκδοχές του κοινοτισμού. Όπως όμως έχει αποδειχτεί και ο Pocock στην κλασική μελέτη του για τον πολιτικό ουμανισμό (*The Machiavellian Moment*, 1975) η παράδοση του ουμανισμού δεν είναι απαραίτητα ασύμβατη με όλες τις μορφές του πολιτικού φιλελευθερισμού. Προχωρώντας πολύ περισσότερο, ο Kahan επιχειρεί να δείξει ότι ο 'αριστοκρατικός φιλελευθερισμός' αποτελεί το κρίσιμο σημείο τομής μεταξύ ουμανισμού και φιλελευθερισμού.

Τέλος, ο συγγραφέας ασχολείται γενικότερα και με τις απαντήσεις του 'αριστοκρατικού φιλελευθερισμού' απέναντι στην πρόκληση της νεωτερικότητας. Αυτό είναι ίσως και το λιγότερο πειστικό μέρος της ανάλυσης, στο μέτρο που ο Kahan τείνει να εξισώνει τη νεωτερικότητα με βαιονικές παραμέτρους του φιλελευθερισμού. Το καταληκτικό κεφάλαιο (Conclusion: Toward a History of European Liberalism, 1830-1870) αποτελεί υπόδειγμα ώριμης και εκλεπτυσμένης διαπραγμάτευσης. Έχοντας υποστηρίξει, από την αρχή του βιβλίου, τη θέση ότι ο 'αριστοκρατικός φιλελευθερισμός' τον οποίο εισηγείται μπορεί να μας προσφέρει μια διαφορετική 'ιστορική προοπτική' για την ανάλυση των προβλημάτων και διλημμάτων του φιλελευθερισμού, ο συγγραφέας ανακεφαλαιώνοντας επισημαίνει τόσο τις δυνατότητες όσο και τα όρια της ανάλυσης του. Επισημαίνοντας τα μεθοδολογικά όρια της μελέτης του σε σχέση με την προσπάθεια τοποθέτησης του 'αριστοκρατικού φι-

λελευθερισμού' στα πλαίσια της ιστορικής εξέλιξης του φιλελευθερισμού στις διάφορες εθνικές και ιδεολογικές εκδοχές του, ο Kahane διατυπώνει τα συμπεράσματά του επικεντρώνοντας ιδιαίτερα στις σχέσεις μεταξύ πολιτικού λόγου και ιστορικών συναφειών.

Είναι προφανές ότι η μελέτη του Kahane έχει αρκετά κοινά σημεία με άλλα σχετικά πρόσφατα και επίσης σημαντικά έργα στον χώρο του πολιτικού και ηθικού φιλελευθερισμού, τα οποία επιχειρούν να αναδιατυπώσουν τον πολιτικό φιλελευθερισμό ως θεωρία η οποία δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την 'αρχή της ουδετερότητας' αλλά αποδέχεται αξίες (κλασικό, ήδη, παράδειγμα η μελέτη του S. Macedo, *Liberal Virtues*). Η προβληματική αυτή είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, μεταξύ άλλων και διότι μοιάζει να αγγίζει τα όρια του πολιτικού και ηθικού φιλελευθερισμού. Πρόσφατες απόπειρες επεξεργασίας μιας νέο-ρεπουμπλικανικής πολιτικής θεωρίας (P. Pettit, B. Brugger κ. α.), οι οποίες εν μέρει βασίζονται στις γνώριμες νέο-ρεπουμπλικανικές προσεγγίσεις στη θεωρία του δικαίου των τελευταίων δεκαπέντε ετών, υπογραμμίζουν αυτό ακριβώς το ερώτημα των ορίων του φιλελευθερισμού. Η νέο-ρεπουμπλικανική σχολή τονίζει την ανάγκη οικοδόμησης μιας διαφορετικής προσέγγισης, στη βάση ενός συνδυασμού αρχών του ουμανισμού και αναδιατύπωσης της έννοιας της αρνητικής ελευθερίας, την οποία ο Pettit και άλλοι νέο-ρεπουμπλικάνοι αντιλαμβάνονται ως ελευθερία από κάθε μορφής κυριαρχία.

Ανεξάρτητα από το εάν κανείς τελικά αποδέχεται την άποψη του Kahane για την ευρύτητα του πολιτικού και ηθικού φιλελευθερισμού, ή συμφωνεί με τους νέο-ρεπουμπλικάνους και την προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του φιλελευθερισμού από τη σκοπιά μιας νέο-ρεπουμπλικανικής προσέγγισης που όμως δεν παύει να είναι προσκολλημένη στην ελευθερία, το *Aristocratic Liberalism* αποτελεί μια σημαντικότερη συμβολή στη θεωρητική συζήτηση.

Κώστας Λάβδας